

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filozofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Myšlení lidového kacířství husitské doby a jeho reflexe

The thoughts of the folk heresy during the Hussite era and its reflection

Luděk Franc

Vedoucí práce: doc. Mgr. Michael Hauser, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání-Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Myšlení lidového kacířství husitské doby a jeho reflexe potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. 7. 2024

Tímto bych rád poděkoval doc. Mgr. Michaelu Hauserovi, Ph.D. za výbornou spolupráci, svůj čas, ochotu, skvělé rady a inspiraci, kterou mi po celou dobu tvorby práce poskytoval. Rovněž bych rád zmínil laskavý přístup a vynikající komunikaci ze strany pana docenta. Můj dík patří i všem přátelům a rodině, kteří mě neúnavně podporovali a byli mi oporou.

ABSTRAKT

Tato práce se věnuje myšlení lidového kacírství v husitské době (především v poměrně krátkém období let 1420 a 1421) a pozdější reflexi tohoto fenoménu. Právě porovnání pohledů a interpretace myšlení a idejí různých proudů lidového kacírství je v práci stěžejní. Po úvodních stručných kapitolách o historii husitské revoluce a nastínění středověkého a kališnického myšlení se konkrétněji práce věnuje především chiliasmu, očekávajícímu apokalyptický konec starého světa, pikartství se svým pojetím a svými názory na (nejen) svátost přijímání a skandálnostmi a záhadami opředené sektě adamitů. Po stručném historickém kontextu se práce vždy snaží předložit rozličné druhy interpretací fenoménu různými autory. Sběr dat a informací probíhal především z děl autorů písíciích o tomto fenoménu z rozličných časových období a rozdílného názorového spektra. Cílem práce je tedy především přiblížení a porovnání různých způsobů reflexe, interpretace a názorů na myšlení husitského lidového kacírství a snaha skrz ně vyložit samotné myšlení proudů lidové hereze husitské doby. Výsledek odhaluje, že rozdílnost vnímání a interpretace lidového kacírství husitské éry záleží jak na názorech autora samotného, tak i na kontextu doby, ve které reflexe vznikala. Autorovo vnímání fenoménu bylo dobovými ideály a postoji více či méně ovlivňováno.

KLÍČOVÁ SLOVA

Husitství, středověk, chiliasmus, pikarti, adamité, lidové kacírství, náboženství

ABSTRACT

This thesis focuses on the thoughts of folk heresy during the Hussite era (especially in the relatively short period of 1420 and 1421) and the subsequent reflection on this phenomenon. The comparison of views and interpretations of the thoughts and ideas of various streams of folk heresy is central to this work. After the initial brief chapters on the history of the Hussite revolution and an outline of medieval and Utraquist thoughts, the work specifically delves into chiliasm, which anticipates the apocalyptic end of the old world, the Picards with their conception and views on (not only) the sacrament of communion, and the scandals and mysteries surrounding the sect of Adamites. Following a brief historical context, the work always strives to present various interpretations of the phenomenon by different authors. Data and information were primarily collected from the works of authors writing about this phenomenon from different time periods and diverse perspectives. Therefore, the aim of the work is mainly to present and compare different ways of reflecting, interpreting, and forming opinions on the thoughts of Hussite folk heresy, and through these to attempt to elucidate the very thoughts of the streams of folk heresy in the Hussite era. The result reveals that the differing perceptions and interpretations of folk heresy in the Hussite era depend both on the opinions of the author and the context of the time in which the reflection was created. The author's perception of the phenomenon was influenced to varying degrees by the ideals and attitudes of their time.

KEYWORDS

Hussitism, medieval age, Chiliasm, the Picards, the Adamites, folk heresy, religion

Obsah

Úvod	7
1. Středověká hereze.....	8
1.1 Valdénství a sekta bratří svobodného ducha	9
2. Historie husitství a středověké myšlení	11
2.1 Stručná historie husitské bouře.....	11
2.2 Středověké myšlení a husitství	12
3. Chiliasmus: revoluční ideologie lidu nebo pomatené blouznění?	14
3.1 Úvod a stručný historický kontext.....	14
3.2 Chiliastická apokalypsa a víra v lepší zítřky	15
3.3 Chiliasmus jako protifeudální revoluční program	18
3.4 Reflexe chiliastického myšlení a rozdílnosti v ní	20
4. Pikartství aneb co se svátostí přijímání?	24
4.1 Úvod a stručný historický kontext.....	24
4.2 Pikartská nauka a myšlení	25
4.3 Interpretace a reflexe pikartských koncepcí	27
5. Adamité: poblouznění fanatici, či nepřáteli pošpinění bojovníci za zájmy chudiny? .	30
5.1 Úvod a stručný historický kontext.....	30
5.2 Adamitské myšlení, názory a postoje.....	31
5.3 Interpretace adamitství trochu jinak	33
5.4 Reflexe a rozdílnosti ve vnímání adamitů	35
Závěr.....	39
Seznam použitých informačních zdrojů	40

Úvod

Husitství bylo a dodnes je vášně vzbuzující a atraktivní téma, které se nezdá stávat polem názorových nesouladů. V každé době bylo do interpretace husitství vkládáno myšlení, názory a hodnoty toho či onoho období, což často tvořilo zkreslený obraz husitství, občas neprávem vyvolávající sympatie či antipatie. Každopádně jde o velmi významnou éru našich dějin, která je klíčová pro náboženský, sociální či politický vývoj. Stejně tak kontroverzi vzbuzuje i fenomén lidového kacířství v husitské době, projevující se především v prvních divokých letech po propuknutí kališnické bouře. A právě reflexi někým možná přeceňovaného, jinými přehlíženého, dalšími zatracovaného myšlení lidové hereze, se práce zabývá. Zkoumání samotného myšlení lidového kacířství, jeho reflexe a způsoby interpretace nám umožní lépe porozumět nejen tomu, proč někteří ve středověké době tyto ideje následovali a jiní se proti nim ostře stavěli, ale rovněž nám pomůže odhalit, proč bylo o mnoho let (a staletí) později chápáno a vykládáno tím či oním způsobem.

V práci je pozornost věnována především třem „podobám“ lidového kacířství husitské éry: chiliasmu, pikartství a adamitství. Práce se vždy pokouší stručně vyložit historické pozadí, které je často pro chápání myšlenek hereze velmi důležité a poté se snaží přiblížit samotné koncepce lidového kacířství skrze reflexe různých autorů. Porovnává pohledy a možnosti vnímání konkrétních projevů kacířského myšlení, ale také krátce přibližuje určité rozdíly v reflexích jednotlivých autorů. Jelikož myslitelé a historikové, jejichž pohledy se práce zabývá, tvořili v různých dějinných etapách a pochází z různého názorového spektra, i jejich interpretace lidového kacířství nese větší či menší rozdílnosti.

Cílem práce je tedy nejen přiblížit samotné myšlení lidové hereze husitské doby, ale rovněž se věnovat reflexi tohoto fenoménu u konkrétních autorů, jejich interpretaci a názorům na jednotlivé jevy objevující se v lidovém kacířství, některé z nich porovnat apod. Skrz konkrétnější podoby reflexe určitých jevů se v práci skládá obraz širší interpretace fenoménu určitým proudem a autory, kteří ho představují, stejně jako se práce pokouší skrze chápání fenoménu pozdějšími autory nastínit možné dobové myšlení lidového kacířství doby husitské.

1. Středověká hereze

Pokud bychom se snažili přiblížit, co se skrývá pod poměrně obecným pojmem evropského středověkého kacířství, museli bychom zmínit často kritický či distancující se postoj k „oficiální“ katolické církvi, nezřídka provázený specifickou věroukou, rituály, životním stylem apod. Často byla v kacířském myšlení projevena snaha o návrat k počátkům křesťanství. Jistou rozdílnost však představovalo to, že prvotní křesťanství vyrůstalo v dávném starověku, který se výrazně (nejen) společensky a nábožensky lišil od doby středověku, ve kterém vznikaly heretické proudy.¹ Ve středověkém feudálním světě, ve kterém křesťanská církev vlastnila „monopol“ na víru tolik důležitou pro celou společnost, představovali všichni, kdo zastávali odchylky od oficiálního výkladu věrouky a své názory šířili, nebezpečí a byli pronásledováni. Kacířští zbloudilci zavrhuje církve učení (nebo jeho části) a šířící takové „bludy“ v očích církve, připravovali nejen svou duši, ale i duše všech, kteří by kacíře následovali, o posmrtné spasení a takové konání bylo vnímáno jako obrovské zlo.² Avšak životem v souladu s církevními výklady se duše měly vyhnout věčnému zatracení. Není divu, že do takto široké charakteristiky hereze, nejen v otázce víry dosti nedemokratickém středověku, spadal i např. Jan Hus se svým učením.

Období konce středověku bylo také časem velké kritiky a krize církve, která nahrála i rozmachu kacířských myšlenek. Kacířství mohlo svou kritikou církve a společenského systému oslovit širší masy lidí, kteří si pak na základě svých představ a zájmů formovali náboženskou nauku, jenž pak často fantaskním způsobem reflektovala jejich přání a vize. Myšlení některých proudů kacířství tak víceméně odpovídalo myšlení prostého lidu, avšak nešlo za náboženské mantinely a téměř vždy upadlo do sektářské podoby. Až do husitské revoluce situace z pohledu sekt nespěla k žádné změně a širší lidové vrstvy nebylo pod jejich věroukou možné spojit.³ Následuje pár stručných slov o dvou kacířských proudech, které dost možná do jisté míry ovlivnily lidové kacířství počátku husitské revoluce.

---

¹ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 266.

² SLAVÍK, Jan. *Husitská revoluce: studie historicko-sociologická*. Politická knihovna (Orbis). V Praze: Orbis, 1934, s. 20-21.

³ MACHOVCOVÁ, Markéta a MACHOVEC, Milan. *Utopie blouznivců a sektářů*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 172.

1.1 Valdenství a sekta bratří svobodného ducha

Valdenství bylo náboženským kacířským hnutím snažící se o reformu a změny v životě křesťanů. Do českých zemí se valdenští uchýlovali především ze zemí německých, při útěku před inkvizicí, která je nelítostně pronásledovala, nebo v rámci procesu kolonizace. Často žili běžným životem, skryti uvnitř městských či venkovských komunit.⁴ Terčem kritiky valdenského programu se stala především církev a celý systém feudálních vztahů. Dle R. Kalivody kritika vycházela nejen z ideologického a náboženského pohledu, ale především z toho společenského. Odpor vyvolávala privilegovanost a vliv církve, která se zpronevěřila evangeliu, ke kterému se valdenští chtěli navrátit.⁵ Odmítána byla i představa očistce nebo uctívání svatých. Ve valdenství nelze přehlédnout silnou sociální kritiku a snahu o morální a společenskou obrodu a život dle tolik uctívané Bible, bez zkaženosti, která se v církevním aparátu a celé společnosti dle valdenských šířila. Ne náhodou se tak objevila idea chudoby a tvrdé práce, které se měli účastnit i kněží – zástupci nově reformované církve, která již neměla ekonomicky vysávat lid.⁶ Určitá kritika byla namířena i proti světské části feudální moci. Ve valdenství se objevoval odpor k válkám, násilnostem všeho druhu (včetně poprav). Velmi patrné jsou určité společné rysy, které valdenství sdílelo s husitstvím. Otázkou zůstává, na kolik bylo husitské lidové sektářství ovlivněno valdenstvím. V díle M. Machovce a M. Machovcové stojí za povšimnutí názor, že husitské myšlení nevyrostlo z toho valdenského, nýbrž ho přerostlo a většina valdenských se pak přihlásila k ideálům husitství. Hlavním rozdílem však bylo, že byť oba proudy stály v leccem na podobných základech, valdenství upadlo do sektářství, zatímco husitství z celospolečenské krize přerostlo v revoluční bouři.⁷

Sekta bratří svobodného ducha (či sekta bratří a sestry svobodného ducha) zaujme především svou podobností v myšlení s adamity (jimiž se práce zabývá později). Sekta původem asi z oblasti dnešní Belgie a severní Francie totiž pravděpodobně ovlivnila některé radikální heretické proudy husitské doby. Stěžejním bodem věrouky sekty bratří svobodného ducha byla snaha přiblížit se Bohu zbožštěním člověka. Odvržení světského majetku bylo připodobněním

---

⁴ ŠMAHEL, František. *Dějiny Tábora. 1. díl - 1. svazek, do r. 1421*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1988, s. 197-198.

⁵ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 86.

⁶ Tamtéž, s. 89-90.

⁷ MACHOVCOVÁ, Markéta a MACHOVEC, Milan. *Utopie blouznivců a sektářů*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 119-120.

k nemajetnosti Adama, k jehož rajskému stavu se sektáři chtěli přiblížit.⁸ R. Kalivoda vnímal proticírkevní a protifeudální postoj této sekty jako vycházející především z pocitu svobodné nespoutanosti, volnosti a nezhřěšitelnosti, kterou ve svých očích zbožštělí a dokonalí členové sekty pociťovali. Instituce církve pak už jednoduše z jejich pohledu ztratila svůj význam.⁹

---

⁸ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 41-42.

⁹ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofía, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 114-116.

2. Historie husitství a středověké myšlení

2.1 Stručná historie husitské bouře

Středověká Evropa se na počátku 15. století zmítala v hluboké krizi. Lidé umírali na epidemie moru a různé nemoci, probíhala krvavá Stoletá válka, hrozilo osmanské nebezpečí a v krizi se ocitly dokonce i nejvyšší autority, především církve, která ve středověku hrála ohromně důležitou roli. Nevyřešené papežské schizma a chování církve v ní vzbuzovalo nedůvěru a čím dál jasněji se rýsovala potřeba církevní reformy. Takové myšlenky se šířily v universitním prostředí, avšak Jan Hus a další díky svému kázání šířili církevní kritiku mezi široké vrstvy lidu, se kterými takové názory často silně rezonovaly. Od roku 1414 do roku 1418 zasedal sněm v Kostnici, který s pocitem úspěšných kroků vyřešil schizma papežů a zlikvidoval české kacíře. 6. 7. 1415 vzplála hranice s Janem Husem a 30. 5. 1416 pak skončil život Jeronýma Pražského.¹⁰ Tehdy si pravděpodobně nikdo na koncilu neuvědomoval, k jaké bouři se schyluje. Roznětkou husitské revoluce se pak stala červencová neděle roku 1419, kdy došlo k tzv. (první) pražské defenestraci, při které byli z oken Novoměstské radnice vyhozeni katoličtí konšelé.¹¹ V českých zemích a na Moravě pak vypukl krvavý konflikt mezi kališnickou – husitskou a katolickou stranou. Roku 1420 bylo vybudováno slavné husitské město Tábor. Členové obou zneprátelených stran se rekrutovali ze všech vrstev obyvatelstva, zároveň v husitství vzniklo několik frakcí, které se občas semkly v boji se společným nepřítelem, jindy mezi nimi panovaly velké názorové spory. Mezi lety 1420 a 1431 bylo vypraveno proti husitům celkem 5 křížových výprav nevalných úspěchů. Za zmínku stojí ta první, která Zikmundovi Lucemburskému, bratru zesnulého krále Václava IV., umožnila královskou korunovaci v Praze, avšak kališníci ho za českého krále ještě dlouho poté nepřijali. Asi od 2. poloviny 20. let 15. století započaly husitské výpady do zahraničí – tzv. spanilé jízdy či rejsy. Naději na konec dlouhých válek přinesl počátek let třicátých, kdy se konečně obě strany začaly domlouvat na možnosti jednání. Cesta k míru vedla skrz basilejské klání na koncilu, kde obhájcí programu čtyř pražských artikulů nejdříve neuspěli. Nová cesta k jednání se otevřela po dodnes velmi kontroverzně vnímané porážce táborského a sirotčího svazu v bitvě u Lipan 30. 5. 1434.¹² Opět byla otevřena cesta k jednání, jejímž výsledkem byla kompaktáta,

---

¹⁰ ČORNEJ, Petr. *Husitská revoluce: stručná historie*. Vydání první. V Praze: Paseka, 2021. ISBN 978-80-7637-189-7, s. 12-13.

¹¹ Tamtéž, s. 22.

¹² Tamtéž, s. 153-154.

vyhlášena v Jihlavě v létě 1436.¹³ Zikmund Lucemburský byl oficiálně korunován a přijat českým králem, avšak v roce 1437 zemřel. Čechy a Morava se tak staly zeměmi „dvojího lidu“ – lidu dvojí konfese a celý politický vývoj dosti oslabil panovnickou moc, naopak posílila šlechta a měšťané.

2.2 Středověké myšlení a husitství

Mluvíme-li o středověkém myšlení, je potřeba zmínit obrovský vliv víry, která ovlivňovala téměř všechny aspekty života skoro všech lidí z každé sociální skupiny a vrstvy. Katolická církev představovala velikou autoritu, neboť byla prostředníkem křesťanské víry, jejím „zástupcem“ na zemi, představující i určitou morální autoritu. Ukazovala cestu k vytouženému posmrtnému spasení. Církev se však za svou korupci, svatokupectví a přepych stávala terčem větší a větší kritiky. Husitská snaha o nápravu církve a společnosti stála na návratu k Bibli. Boží zákon se měl stát všem normám nadřazenou, nejvyšší duchovní, morální i právní hodnotou totožnou s absolutní pravdou.¹⁴ Každý člověk mohl a měl svým rozumem odhalovat boží pravdy, což nutně vedlo ke konfliktu s církevním myšlením.¹⁵

Čtyři pražské artikuly představovaly jádro kališnického programu k nápravě křesťanstva. Spadala pod ně svoboda kázání božího slova, zákaz církevního světského panování, potírání smrtelných hříchů a jejich trestání rovné ve všech stavech a přijímání těla i krve Krista pod obojí způsobou všemi účastníky mše.¹⁶ Zde je potřeba poukázat na to, že myšlení probíhá v pojmech, a právě některé stěžejní pojmy 20. léta 15. století chápala jinak než dnes, nebo je vůbec neznala. Příkladem může být ona „chudoba“, ke které se měla navrátit církev. Pojem „chudý“ nepředstavoval pouze z ekonomického hlediska nemajetný, jak ho vnímáme dnes, ale označoval celkově nedostatek něčeho pozitivně vnímaného (kromě majetku i morálky či moci apod.), pojem „bohatý“ pak byl přesným opakem. To, co dnes označujeme jako chudobu, by člověk žijící na počátku 15. století označil jako „ubohost“.¹⁷ Chudoba církve, po které husité volali, tak byla nejen ztráta majetků a přepychu, ale také politické moci. Rovněž pojem

---

¹³ ČORNEJ, Petr. *Husitská revoluce: stručná historie*. Vydání první. V Praze: Paseka, 2021. ISBN 978-80-7637-189-7, s. 160-161.

¹⁴ Tamtéž, s. 13-14.

¹⁵ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 38.

¹⁶ ČORNEJ, Petr. *Husitská revoluce: stručná historie*. Vydání první. V Praze: Paseka, 2021. ISBN 978-80-7637-189-7, s. 14

¹⁷ ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: (události – osobnosti – texty – tradice): výběr z úvah a studií*. Vydání druhé, pozmeněné, v nakladatelství Karolinum první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4613-8, s. 364-365.

„revoluce“, pro husitské počínání dnes dosti charakteristický, dobově používaný nebyl. Namísto něj se objevovala označení jako „zbuřenie“ či „búře“, připravená smést všechny nepřátele božího zákona.¹⁸

Každý, kdo interpretuje, popisuje a reflektuje husitství, uvažuje o něm pohledem své éry, přemýšlí v pojmech své aktuální doby, v její atmosféře, vnímá její problémy, přidává své názory (rovněž dobou ovlivněné), touhy a obavy a vše projektuje do své interpretace husitství. Husitství je pro nás stále velmi zajímavým a lákavým fenoménem, kterému se dostalo mnoha rozličných výkladů a se kterým se dodnes vyrovnáváme.

---

¹⁸ ČORNEJ, Petr. *Husitství a husité*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3993-2, s. 20-23.

3. Chiliasmus: revoluční ideologie lidu nebo pomatené blouznění?

3.1 Úvod a stručný historický kontext

Apokalyptický chiliasmus, který se objevil i v myšlení husitů v určité fázi na počátku husitských válek, je reflektován a hodnocen pozdějšími historiky a mysliteli velmi rozdílně. V čem tedy spočívají chiliastické názory a vidění světa a jak jsou později vnímány? Nejdříve je však potřeba lehce přiblížit historický kontext krušných počátečních let husitské bouře, ve kterých se s husitským chiliasmem setkáváme.

Konec 14. století a počátek 15. století vystavil středověkou Evropu (i české země) mnoha katastrofám a komplikacím rozličných povah: od ekonomických a sociálních, přes politické a náboženské až po přírodní katastrofy, epidemie moru apod. Možnými reakcemi na tyto hroživé události mohl být nárůst zbožnosti, nedůvěra v autority, řídicí středověký svět nebo pro chiliasmus klíčové očekávání apokalypsy.¹⁹ Není však bez zajímavosti, že přes zjevnou krizi státu není doložen žádný větší hladomor a jiné strádání lidu tohoto charakteru.²⁰ V srpnu 1419 byly představy o konci světa posíleny ještě smrtí panovníka Václava IV. a ozbrojenými střety, které vyplnily následující měsíce. Následný smír husitské Prahy s královskou stranou postavil radikální husity do nepříjemné situace, cítili se hlavním městem zrazeni, a právě u nich se na pozadí těchto událostí postupně stále více projevoval chiliasmus.²¹ Chiliasmus představoval vidinu příchodu Ježíše Krista na zem a ohnivou apokalypsu, která smete všechny, kteří budou mimo 5 vyvolených měst (Žatec, Louny, Klatovy, Plzeň a Slaný). Tento konec starého světa byl předpovězen na únor 1420 a do měst proudily zástupy husitů. Poté, co k ohnivému záhubě v předpovězený čas nedošlo, bylo pravděpodobně symbolicky spáleno Sezimovo Ústí a následně vybudována nová obec, s husitstvím nerozdělitelně spojené místo utopických představ: Tábor.²² Úskalím neuskutečnění se něčeho nadpřirozeného, k čemu vzhlíží a na co spoléhá mnoho lidí, je následná deziluze. Rovněž může dojít k představě, že k onomu jevu již došlo, jen v nějaké omezené či skryté formě, že je potřeba na něj čekat dál apod.²³ Naopak může také dojít k přenesení uskutečňování tohoto jevu z moci nadpřirozených sil do rukou lidí.

---

¹⁹ ČORNEJ, Petr. *Husitství a husité*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3993-2, s. 36-39.

²⁰Tamtéž, s. 40.

²¹ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofie, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 180-182.

²² JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 31-32.

²³ FROMM, Erich. *Budete jako bohové: radikální interpretace Starého zákona a jeho tradice*. Edice 21. Praha: Lidové nakladatelství, 1993. ISBN 80-7106-075-5, s. 117.

Rozdíly v interpretaci chiliasmu v jeho pozdější reflexi se netýkají jen výkladu samotného myšlení a koncepcí, ale i míry jeho rozšíření mezi (nejen) tábořskými husity, jeho vlivu a propojení s jinými proudy či samotného vnímání historických událostí, které chiliasmus ovlivnily nebo jím byly ovlivněny.

3.2 Chiliastická apokalypsa a víra v lepší zítřky

Samotným základem chiliasmu, který se stal na jistý čas důležitou součástí myšlení určitých husitských frakcí, byla tedy již zmiňovaná myšlenka očekávání apokalypsy, která se objevovala i v počátcích církve a v Bibli. Půda, ve které vyklíčila semínka chiliastických představ, je charakteristická především krizí, kterou lid pociťoval. I vzednutí husitské bouře bylo reakcí na církevní, politickou, sociální a další krize konce středověku. Husitské myšlenky se rychle šířily nejprve z univerzity a pomocí neúnavných a přesvědčených kazatelů i mezi „obyčejný“ lid. Rozdělení společnosti, které se okamžitě projevilo, vedlo svůj řez napříč společenskými vrstvami: existovala tak tedy i husitská šlechta, měšťané, stejně tak i katoličtí vesničané a naopak.²⁴ V nastalé situaci si každý po nastolení změn, ke kterým se nezadržitelně schylovalo, projektoval do nově vzniklé situace své touhy a představy, což vedlo k názorové pluralitě i v rámci stejné frakce. Vzniklé uvolnění poměrů rovněž umožňovalo projevit se i rozličným sektám a jejich názorům.

Rozbuškou, která otevřela plně cestu chiliastickým představám do myslí především husitské chudiny, byl pocit zrady ze strany husitské šlechty a hlavně Prahy, která projevovala pasivitu a ochotu jednat s královskou stranou v čase velké krize let 1419 (po první pražské defenestraci) a počátku 1420, kdy už nebylo cesty započatou bouří opustit. Reakcí části oné radikální husitské frakce, jež byla okolnostmi zahrnuta do poměrně těžké situace a která v tomto období byla pro další vývoj celé revoluce klíčová, se tedy stala chiliastická vidina konce starého světa a boží pomsty.²⁵

Těžištěm chiliastické vize bylo očekávání fyzického příchodu Ježíše Krista z nebes na zemi a vznik jeho nového božího království. Tuto změnu mělo rovněž provázet nemilosrdné a ohnivé zničení všech, kteří se v době apokalypsy, která byla dokonce velmi konkrétně předpovězena na masopust v únoru 1420 (toto očekávání příchodu spasitele, přinášejícího spásu i zánik se

---

²⁴ ČORNEJ, Petr. *Husitství a husité*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3993-2, s. 44-45.

²⁵ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. 3. díl - 1. část, od r. 1403 do 1420*. 3. vyd. W Praze: Tempský, 1877, s. 343-344.

rovněž nazývá adventismus), nepřidali na stranu chiliastů.²⁶ Kvalifikace na možnost záchrany, přečkání konce věku a zapojení se do života v nových, lepších zítřcích Kristova království, byla spojena především s přítomností v oněch pěti vyvolených městech, symbolických horách, která nadcházející nevyhnutelnou zkázu měla přečkat. Konkrétní volba měst i veškeré formulace a hesla provázející chiliasmus však samozřejmě apelovala především na husitské radikální křídlo (neboť se i hlavně mezi ním chiliastické myšlenky nejvíce šířily a rezonovaly). Opuštění svého domova a zázemí ve jménu Krista mělo být odměněno, stejně tak jako boj s antikristem. Jak zmínil již F. Palacký, ne náhodou byla „zrádná“ Praha připodobňována k Babylonu a území, které bylo odsouzeno k ohnivému zániku, k Sodomě.²⁷ Vše zastíňující náboženský charakter a rozměr chiliasmu nejde přehlédnout, přece jen na kulisách středověkého světa nejen že náboženský element nejvíce oslovoval „publikum“, ale mimo něj vlastně nelze ani v dané době myslet. Přesto chiliasmus nepopíratelně obsahoval i další rozměry, např. sociální. Není možné mu upřít schopnost vytvoření určitého davového strachu a pocitu nutnosti jednat pro svou záchranu a spasení, ačkoli samotný proces apokalypsy a očekávané změny byl zprvu vnímán jako něco, co se mělo stát a co teď již nešlo jednáním lidí ovlivnit. Zla se tedy mělo být zbaveno nadpřirozeným zásahem. Je zajímavé, že chiliasmus vyvolával jak strach z obří nevyhnutelné změny, tak zároveň v ní nabízel naději na lepší zítřky, spravedlivější společenské uspořádání, což nejvíce rezonovalo s chudými vrstvami obyvatelstva. Rovněž však mohla být situace chápána jako uvolnění náboženských a mravních pravidel, což vedlo k možnosti prosazení se rozličných druhů nebezpečí. Na takovouto eventualitu upozornil i J. J. Jukl.²⁸

Nepříchod apokalypsy v předpovězený zimní čas v únoru 1420 přinesl některé důležité změny v chiliastickém myšlení. Je zde však nutné poukázat na problematiku toho, že není přesně jisté, jak široké zástupy chiliasmus oslovil v předúnorovém čase očekávání Kristova příchodu, kolik stoupenců měl po zmíněném únoru 1420 a kolik lidí chiliastický program opustilo či na kolik později ovlivňoval názory rozličných proudů tábořských husitů. I pozdější reflexe v dílech řady autorů se k problematice rozšíření a vlivu chiliasmu staví rozdílně. Nicméně můžeme pozorovat určitý posun realizace chiliastických cílů k aktivnímu boji svých stoupenců proti

---

²⁶ ŠMAHEL, František. *Dějiny Tábora. 1. díl - 1. svazek, do r. 1421*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1988, s. 249-250.

²⁷ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechach a w Morawě. 3. díl - 1. část, od r. 1403 do 1420*. 3. vyd. W Praze: Tempský, 1877, s. 344-345.

²⁸ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 31.

služebníkům antikrista. Tento aktivní boj s „nevěrnými“ a „špatnými“ byl součástí chiliastického programu samozřejmě již dříve, avšak více se projevil až po neuskutečnění Kristova příchodu přinášejícího skonání věků. Zde se setkáváme s nesmiřitelnou a poměrně drsnou tvářičkou chiasmu, který od svých stoupců, coby božích mstitelů, očekával nemilosrdný boj s nepřáteli, boj věrných za obnovení božího království, ve kterém nebude už hříchu, ohavnosti a kde se lidé měli dočkat spravedlivého společenského zřízení. J. J. Jukl popsal chiliastický program náboženského zápasu a rovněž poukázal na to, že obsahoval formulace klíčové pro pikartství a adamity (ohledně svátosti přijímání, rajske nevinosti apod.), s jejichž názory se seznámíme později.²⁹

Představa všemohoucího boha, který zničí zkažené a požehná vyvoleným, jejichž zájmy vlastně hájí, protože jsou i v jeho očích správné, a navíc v kontrastu se špatností zkaženosti těch předurčených k záhubě, se neobjevovala pouze v myšlení chiliastů. Tento vztah však funguje i naopak. Lidé bojovali za svého boha představujícího lásku, dobro, absolutno a šanci na budoucnost, ve které se bude lépe žít. Ideály, které Bůh představuje, jsou obaleny příběhem, který motivuje k víře v uskutečnění vytoužených cílů či přímo ke snaze fyzicky prosadit tyto cíle lidmi. Došlo tak k vytvoření určité ideologie, která se velmi často staví do konfliktu s jinými ideologiemi, protože obě strany cítí, že soupeř jim stojí v cestě k uskutečnění jejich lepšího světa, který se snaží změnit, či že protivník je samotným ztělesněním toho špatného.³⁰ V chiliastickém myšlení se také objevila zajímavá idea jisté svobody v rámci středověké hierarchie společnosti, neboť (dle Starého zákona a židovské tradice) poddanost Bohu vlastně garantuje nezávislost na jiném člověku, jak v kontextu interpretace Starého zákona uvedl E. Fromm.³¹ Ačkoli tato biblická myšlenka je zaměřena především proti otroctví, chiliasté podobnou interpretaci namířili proti středověkému feudálnímu systému. Vystává však otázka, do jaké míry byla možná touha po jakémisi nefeudálním, nehierarchickém uspořádání společnosti, když takový řád nikdo z chiliastů nezažil a v atmosféře počátku 15. století byl jen těžko představitelný. Není pochyb o touze po svobodě, o touze vymanit se z „okovů“ středověku, které svazovaly obyčejný lid. Skepse přichází až při představě budování nového řádu. Duchovní povaha smýšlení se projevovala ve vidění ideálního pojetí společnosti i na poli

---

²⁹ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 36-37.

³⁰ FROMM, Erich. *Budete jako bohové: radikální interpretace Starého zákona a jeho tradice*. Edice 21. Praha: Lidové nakladatelství, 1993. ISBN 80-7106-075-5, s. 17-18.

³¹ Tamtéž, s. 58-59.

sociální nebo politické sféry.³² Fyzický příchod Krista, apokalypsa a nový řád postihující všechny lidi a přinášející smrt i naději, spasení „dobrých“ a zatracení a zkázu „špatných“, vyvolenost lidu, boj s antikristem – to vše svědčí o primárně náboženském charakteru chiliastického myšlení, které se prosadilo v ovzduší náboženské a sociální krize, jak zmínil i F. Šmahel.³³

3.3 Chiasmus jako protifeudální revoluční program

V některých směrech rozdílný a dosti charakteristický způsob vnímání chiliastických idejí nalezneme v dílech levicových autorů, jejichž díla vznikala nejčastěji v době minulého režimu (je však potřeba podotknout, že mnoho z těchto autorů se s komunistickým režimem dostalo do rozporu a někteří se stali významnými osobnostmi disentu). Příchod Krista a ohnivá apokalypsa přinášející zkázu nespravedlivému a hříšnému světu mimo vyvolená města, která se stala Noemovými archami chiliastických představ, se stále jeví jako idea především náboženského charakteru, avšak pozornost se více upírá na touhy sociální či ekonomické povahy, které lid zahalil do (pro středověk neodmyslitelného) náboženského hávu. Nový řád očekávaného Kristova království tak měl nabídnout naplnění snů o rovnosti, svobodě a lásce, jak chiliastické snahy ve svém díle vyložil J. Macek.³⁴ R. Kalivoda zase poukázal na naprosto praktické využití sektářského chiliastického fatalismu, který vytvořením strachu a očekávání apokalypsy učinil z několika měst místa naděje a spásy, kterou nabídl husitskému lidu, nacházejícímu se v těžké situaci.³⁵

Neuskutečnění se nadpřirozeného zásahu z nebes v předpovězený čas mělo jistě za následek to, že mnoho lidí opustilo od chiliastického myšlení, či že ho zavrhlo, avšak došlo též k velmi významné proměně vnímání oné chiliastické boží rány. Dle M. Machovce a M. Machovcové ideologii lidového kacířství čekala buď přeměna v sektářství, mající jen omezený počet vyznavačů, anebo v případě velkých a rychlých změn ve společnosti strhla tato ideologie větší masy lidu k revolučnímu zápasu. Obě možnosti jsou jistým únikem ze společenského zřízení,

---

³² FROMM, Erich. *Budete jako bohové: radikální interpretace Starého zákona a jeho tradice*. Edice 21. Praha: Lidové nakladatelství, 1993. ISBN 80-7106-075-5, s. 90.

³³ ŠMAHEL, František. *Dějiny Tábora. 1. díl - 1. svazek, do r. 1421*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1988, s. 250-251.

³⁴ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 69-70.

³⁵ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofía, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 182-183.

keré panovalo.³⁶ Realizace nového řádu světa byla přesunuta z moci člověka přesahujících sil na bedra husitského lidu. Apokalypsa nabyla podoby revoluce a Bůh se změnil z transcendentního na imanentního, jeho vůle a realizace božího království se tak měla dít skrze konání věrných a jejich revoluční boj.³⁷ Konec věku nebyl vnímán jako zánik světa, ale spíše jako příchod společenské změny. Skrz fantaskní a abstraktní představy se v myslích stoupenců chiliasmu rodily konkrétní vize nového společenského řádu, kterého bylo potřeba dosáhnout. Po neúspěchu fatalismu tedy došlo k určité rekonstrukci chiliastické ideologie. Na nově vzniklém Táboře se tímto lidovým kacířstvím ovlivněné frakce snažily prosadit.

V samotném husitství byla stěžejní snaha o změnu a nápravu církve a neuznávání autority té katolické. Stejně tomu tak bylo i v „nové“ podobě chiliastických koncepcí. Není divu, katolická církev vyvolávala v očích husitů odpor pro svou zkaženost, pokrytectví, materiální bohatství i světskou moc, pro své přiživování na společnosti apod. Představám chiliastických lidových kacířů o světě rovnosti a spravedlnosti však stál v cestě celý středověký feudální systém (jehož důležitou součástí byla samozřejmě i církev). Protifeudální program v chiliastickém myšlení bylo potřeba aplikovat silou, razantně, bez slitování, až fanaticky. Tento postup mezi lid energicky šířili kazatelé. Černobílé pojetí vybízelo s programem souhlasit, začlenit se a následně „sklidit ovoce“ nového světa, který měl vystřídat ten feudální, nebo se kvůli svému nesouhlasu odsoudit k záhubě. V této fázi chiliastického myšlení byla nahrazena představa panování samotného Krista v nově nastalém řádu představou vlády Hospodina, který ji však měl uskutečňovat skrz věrný lid. Fyzický Kristus a jeho zázračný příchod byl postupně nahrazen abstraktním Bohem. Ten uskutečňuje svou vůli skrze lid, který se sám svou aktivitou (a nikoli nadpřirozeným zázrakem) zasloužil o novou podobu světa a společnosti rovnosti a spravedlnosti, jak vylíčil i R. Kalivoda.³⁸ Ačkoli nové pojetí chiliasmu odsunulo nadpřirozeno na vedlejší kolej, ve středověkém světě zázraků a hluboké víry šlo jen velmi těžko přemýšlet mimo tyto mantinely. Vždyť i v novém božím království to měl být sám Hospodin, kdo měl vládnout pomocí lidu, který v něho celý život věřil. Všechny snahy o sociální a politické změny se uskutečňovaly na pozadí náboženského myšlení a náboženských termínů.

Chiliastický zápas proti feudální moci byl motivován na úrovni náboženské, neboť ve svých nepřátelích spatřovali chiliasté odpůrce božího zákona a služebníky antikrista a náboženská

---

³⁶ MACHOVCOVÁ, Markéta a MACHOVEC, Milan. *Utopie blouznivců a sektářů*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 68.

³⁷ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofía, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 199-201.

³⁸ Tamtéž, s. 203-205.

idea zápasu byla jejich myslím nejbližší, ale nechyběl ani sociální a politický aspekt. Nespravedlnost byla spatřována v rozdělení společnosti, privilegovaní disponovali mocí z boží milosti a žili z práce a poplatků nepriviligovaných.³⁹ Zajímavá je úvaha, zda by při chiliastickém zápase proti feudalismu měli umírat pod zbraněmi husitských lidových kacířů zástupci husitské šlechty či pražských husitů, jakožto představitelé vykořisťovatelského systému, ale zároveň spojenci v náboženském souboji s katolíky a silné opory kališnické revoluce. J. Macek zmínil myšlenku, že zapálení chiliasté přející si konec pánů, poddanství, mocné a bohaté církve a nerovnosti všeho druhu, si dokonce představovali své ideály šířit i mimo prostor, ve kterém se odehrávala husitská bouře, a zažehnout tak plamen podobné revoluce i v zahraničí.⁴⁰ Spojovacím prvkem takovýchto revolucí by však musela být především sociální situace poddaných a nikoli náboženství, neboť zbytek Evropy v té době pohlížel na kališníky jako na kacíře.

Největší zastoupení v chiliastickém lidovém kacířství měla chudina. Boží vláda totiž měla být aplikována právě skrze lid, který si měl být sociálně i ekonomicky rovný a mezi kterým měla panovat láska a solidarita. Morálním i náboženským kompasem byla samozřejmě Bible a její interpretace. V chiliastických představách feudálního pádu byla zničena i celá feudální kultura a její vzdělání.⁴¹ Stála za touto vizí představa možnosti dát v novém řádu vzniknout společnosti vzdělané v rovnějších podmínkách? Nebo byla destrukční touha motivována jen nenávisť k učení svých ideologických nepřátel?

3.4 Reflexe chiliastického myšlení a rozdílnosti v ní

Věnujeme-li se reflexi chiasmů v textech historiků i jiných myslitelů, je potřeba uvažovat samozřejmě dobu, ve které autor tvořil, její postoje, interpretace a případné sympatie či antipatie k danému fenoménu. Rovněž je důležité vnímat rozdílnost některých (často historických) premis, jejichž rozdílné chápání vede k odlišnostem v celkovém nahlížení na chiliastické hnutí. Jako zářný příklad může posloužit odlišnost představ o zastoupení a vlivu chiliastického křídla na radikální husity a tábořskou frakci. Můžeme se tak dočíst o pomatení několika blouznivců, ale i o promyšlené ideologii mající (určitou dobu) mezi radikály hlavní postavení. Dalším ohniskem rozdílnosti interpretace chiliastického myšlení je odlišnost vnímání důležitosti a intenzity vlivu jednotlivých sfér, především náboženské a sociální (ale

---

³⁹ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 52.

⁴⁰ Tamtéž, s. 126-127.

⁴¹ Tamtéž, s. 123-124.

také národnostní apod.), kdy některé bývají pokládány pro chiliasmus a jeho povahu za více klíčové, jiné bývají upozadovány. Nestejný pohled mohou autoři mít i na původ chiliastického lidového kacírství a na to, jakými vlivy bylo ovlivněno, inspirováno a formováno.

V krizi poznamenaném ovzduší se lid uchýloval i k dříve nemyslitelným vizím, proto si svou cestu našlo i chiliastické apokalyptické náboženské blouznění. Po odvrácení největšího nebezpečí a poté, co ustoupily nejchmurnější obavy, mnozí opustili chiliastické představy, a dokonce se proti chiliasmu postavili. Zásady některých vizí tohoto lidového kacírství (idea rovnosti, protifeudální boj atd.) mají charakter, na který později navázal socialismus a komunismus. Avšak husité brzy došli k pochopení toho, že podobný program nebylo možné uvést v praxi.⁴² František Palacký svým vnímáním chiliastické problematiky předznamenal následnou reflexi této ideologie (nejen) ve 20. století.

Ústřední myšlenkou chiliasmu podle levicových autorů, jejichž díla vznikala především za komunistického režimu, byl třídní boj, který sváděla utiskovaná chudina (ovlivněna chiliastickým programem) za svobodu a rovnost proti feudálním vykořisťovatelům.⁴³ Chiliasmus a jeho ideály byly prostředkem motivace lidu k revoluci, vize konce věku a nastolení nového řádu zrcadlilo touhu po společenské rovnosti. R. Kalivoda poznamenal, že došlo ke spojení představ o nové, lepší a spravedlivé společnosti s božím principem, náboženství se tak stalo záštitou společenských potřeb lidu.⁴⁴ V chiliasmu dokonce měla natolik převážít praktická a racionální stránka, že by došlo do jisté míry k jeho vytrhnutí z náboženské sféry a k povznesení se nad ní. Zajímavá je myšlenka intelektuální a lidové větve kacírství. Podle M. Machovce a M. Machovcové byly heretické názory intelektuálů často na teologické a filosofické úrovni, což je vzdalovalo od myšlení lidu a znemožňovalo větší míře jejich šíření. Lidová hereze pak většinou vyjadřovala postoje a touhy prostého lidu a obsahovala nějakou podobu společenské kritiky.⁴⁵ Mohlo ale samozřejmě docházet k propojování a ovlivňování obou směrů. Chiliasmus a jeho představitelé, jakožto chudina ve feudální společnosti, byli ti, kdo mohli z úspěchu revoluce nejvíce získat. Náboženský charakter fatalistického chiliasmu byl projevem krize revoluce, patrná byla snaha oslovit a

---

⁴² PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechach a w Morawě. 3. díl – 2. část, od r. 1420 do 1431.* 3. vyd. W Praze: Tempský, 1877, s. 9-12.

⁴³ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské.* Praha: ČSAV, 1955, s. 127.

⁴⁴ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení.* V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 133.

⁴⁵ MACHOVCOVÁ, Markéta a MACHOVEC, Milan. *Utopie blouznivců a sektářů.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 159.

zmobilizovat co nejvíce lidí z řad chudiny k následnému boji. Násilný a krvavý plán revolučního boje rovněž odpovídal hloubce krize, ve které se revoluce ocitla, jak vyvodil ve svém díle J. Slavík.⁴⁶ Patrná je také rozdílnost interpretace původu chiliasmu. Lidové kacírství existovalo již před husitskou revolucí, avšak rozpad jednoty a chaos, který s sebou počátek husitské bouře přinesl, otevřel dveře k prosazení takových myšlenek. Chiliasmus oslovil lid, dal určitý filosofický základ lidovému kacírství a umožnil mu se projevit. R. Kalivoda a další viděli ovlivnění chiliasmu valdenstvím, sektou svobodných apod.⁴⁷ Podle jiné interpretace (např. J. Macka) chiliastické myšlení nebylo inspirováno žádným jiným kacírským proudem a vycházelo jen z Bible a potřeb lidu.⁴⁸ Omezenost a příčina zániku chiliastického proudu autoři vnímali především v poměrné izolaci ideologie a osamocnosti, do které se ve své snaze o aplikaci revolučních ideálů dostala. Do husitství vnesli chiliasté rozkol a další kališnické frakce se pak proti nim vymezily.⁴⁹

Někteří z okruhu autorů, uvažujících o chiliastickém myšlení výše zmíněným způsobem, nezřídka kritizovali jiné historiky a myslitele za nedoceňování revolučního, třídního a sociálního aspektu jak v husitství jako celku, tak i v chiliasmu. Nesouhlasili ani s označováním tohoto lidového kacírství za dějinné onemocnění apod. Sami se však stali terčem kritiky pozdější (nejen) historiografie. Tato kritika interpretace chiliastického myšlení měla vlastně velmi podobnou trajektorii jako ta ze strany marxistických autorů, mířila však opačným směrem. Samozřejmě, že husitská revoluce do jisté míry představovala určitou naději a nové vize budoucnosti pro chudinu, která sledovala své sociální cíle. Skepticky se však pohlíželo na protifeudální program chiliasmu (ve smyslu reálného provedení) a jeho celkový vliv a kompetenci k tomu, stát se na určitý čas nejvýznamnější táborskou ideologií apod. J. J. Jukl uvedl, že pro husitství bylo nejdůležitější prosadit svůj náboženský program a uhájit jej i jeho jednotu před nepřáteli doma i ze zahraničí, a to i za cenu různých kompromisů mezi jednotlivými kališnickými frakcemi (tak tomu bylo alespoň v letech 1420-1421).⁵⁰ Přední pozici v revolučním myšlení tedy zaujímala víra a náboženství, které nebylo pouze obalem

---

⁴⁶ SLAVÍK, Jan. *Husitská revoluce: studie historicko-sociologická*. Politická knihovna (Orbis). V Praze: Orbis, 1934, s. 78-79.

⁴⁷ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 118.

⁴⁸ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 127-128.

⁴⁹ Tamtéž, s. 367-368.

⁵⁰ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 21.

sociálních či národnostních důvodů. Ono větší či menší přehlížení náboženského charakteru husitství (potažmo chiliasmu) se neobjevovalo jen u marxistických autorů, nýbrž i u Františka Palackého a dalších, kteří na něho navazovali.⁵¹ Chiliastické apokalyptické představy se nicméně rodily z krize (náboženské, politické i sociální).

Nalezneme-li v reflexi chiliasmu povětšinou shodu v jeho kořenech v krizích různého charakteru, pak neshoda panuje v mnoha dalších aspektech. Jestliže věnujeme na závěr trošku pozornosti několika autorům interpretujícím chiliastické myšlení a stručnému shrnutí jejich pohledů, uvidíme, že M. Machovec a M. Machovcová vnímali toto lidové kacírství v čase propukající husitské bouře jako něco, co mělo sílu sjednotit a motivovat lid k revoluční aktivitě, namísto toho, aby získalo sektářský a vlastně uzavřený charakter. Avšak politický vývoj zapříčinil evoluci idejí, stojících na těchto základech často v něco, co frakci diskreditovalo a štěpilo (adamitství apod.). Podobně J. Macek vnímal chiliastický program a boj za své hodnoty jako pomyslný vrchol tábořského myšlení. Chiliastická apokalypsa (ve které se promítaly společenské touhy po rovnosti) se transformovala do revolučního boje chudiny proti feudálnímu řádu. J. Macek se rovněž stavěl do opozice proti názorům autorů z katolického, buržoazního i protestanského „tábora“, kteří podle něj nedoceňovali (nejen) chiliastický revoluční potenciál a boj proti vykořisťování.⁵² R. Kalivoda zase natolik vnímal společensky praktickou stránku chiliasmu, jejíž ideály splývaly s božím zákonem, že snad docházelo do jisté míry k opouštění náboženské sféry. V kontrastu s těmito názory lze zmínit pohledy vnímající sociální sféru chiliasmu, avšak které jeho program interpretovaly více z náboženského hlediska, pro středověký svět neodmyslitelného. Mezi autory z tohoto názorového spektra lze uvést např. J. J. Jukla. Radikální a nekompromisní program stavěl chiliasty do sporu s řadou dalších husitských frakcí. Veškeré názory a interpretace chiliasmu samozřejmě byly ovlivněny samotnými pohledy a přesvědčeními autorů, avšak rovněž svou roli hrál dobový kontext či hodnoty dějinného období, ve kterém byla reflexe tvořena.

---

⁵¹ ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: (události – osobnosti – texty – tradice): výběr z úvah a studií*. Vydání druhé, pozměněné, v nakladatelství Karolinum první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4613-8, s. 21-22.

⁵² MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 357-358.

4. Pikartství aneb co se svátostí přijímání?

4.1 Úvod a stručný historický kontext

Klíčovým místem pro další vývoj a postavení lidového kacířství bylo (v roce 1420) nově vzniklé město Tábor. Tábor představoval pro mnohé vidinu lepší budoucnosti, husitské město lidí, bojujících za stejnou věc. Velký vliv měli na Táboře (kromě vojenských velitelů, kteří zde ale často nebyli přítomni kvůli válečným operacím) kněží a kazatelé, a právě ti stáli v čele několika frakcí, které se ve městě začaly formovat a mezi kterými se objevily první spory týkající se především eucharistie – přijímání. Stranou „nejumírněnější“, která měla rovněž názorově nejbližší k pražským husitským mistrům, proti kterým se řada táboritů vymezovala, byla frakce okolo Mikuláše Biskupce z Pelhřimova, Jana z Jičína apod. Ta svátosti přijímání prokazovala úctu. Určitý názorový středobod představovala frakce okolo kněze Václava Korandy či Prokopa Holého, ti odmítali a neuznávali řadu bohoslužebných obřadů a svátostí. Nejradikálnější stranou, ve které stále nejvíce rezonovaly chiliastické myšlenky, byli stoupení Martínka Húska, Petra Kániše a dalších.⁵³ Právě v této frakci se naplno projevilo pikartství, které je tématem této kapitoly. Můžeme se rovněž setkat s dělením tábořských stran na mírné, střední a výstřední.⁵⁴ Pikartské názory Martínka Húska a jeho stoupenců (pravděpodobně asi 300-400 z cca. 3000 obyvatel Tábora v té době) na svátost přijímání a (ne)přítomnost Ježíše Krista v ní se staly trnem v oku mnoha táboritů a napětí mezi frakcemi rostlo.⁵⁵ Strana Václava Korandy však dlouhou dobu stála za Martínkem Húskou, neboť oba muži spolu měli silné vazby a uznávali se. Húska byl však počátkem roku 1421 zajat a uvězněn Oldřichem Vavákem z Hradce, protože byl vnímán jako rozvraceč Tábora. V té době bylo totiž pokládáno za velmi důležité spojení s Prahou a názory, které zastával a kázal i Húska, mohly být pro toto spojení překážkou.⁵⁶ Ačkoli se Martínek Húska snažil být se svými následovníky skrz korespondenci v kontaktu, bez svého vzdělaného ideového vůdce se táborští pikarti začali radikalizovat a pro Tábor se stávali větší a větší komplikací a hrozbou. Táborští kněží dokonce psali pražským mistrům s varováním před pikarty rozbíjejícími monstrance, hostie a vylévajícími víno a s prosbou o radu, jak situaci řešit. To mělo za následek i „kampaň“ proti

---

⁵³ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 45-46.

⁵⁴ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. 3. díl – 2. část, od r. 1420 do 1431*. 3. vyd. V Praze: Tempský, 1877, s. 12-13.

⁵⁵ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 47.

⁵⁶ Tamtéž, s. 51-52.

pikartům v Praze.⁵⁷ Oním řešením se stalo donucení problémové skupiny (asi 300 osob) odejít z Tábora na hrad Příběnice.⁵⁸ Později byli sektáři vyhnáni i odtud a jejich další kroky směřovaly do okolních lesů, do oblasti kolem řeky Lužice atd. Po svém návratu na Tábor se Jan Žižka rozhodl proti nenáviděným kacírům (vnímal je jako náboženské i politické nepřátele) vytáhnout. Tato akce skončila pochytním a (po neúspěšné snaze je nejprve odvrátit od svých bludů) také upálením pikartů (bylo jich asi 24-75) na Klokotech, na dohled z Tábora. Tento akt byl pravděpodobně varováním tábořským kněžím a lidu před podobnou radikalizací a demonstrací síly velitele husitských vojsk, Jana Žižky.⁵⁹ Následovala další poměrně velká kampaň proti pikartství, provázená vlnami udávání, často i lidí, kteří pikarti vůbec nebyli.⁶⁰ Tragický osud potkal také Martínka Húska. Po svém propuštění se vydal na Moravu, cestou byl ale opět zadržen, předán mezi několika vězniteli a po velice krutých měsících v srpnu 1421 i se svým společníkem v Roudnici upálen v sudu.⁶¹ V závěru života i před samotnou popravou si počínal statečně a svého přesvědčení se nevzdal. Bez zajímavosti rovněž není, že nebyl popraven v Praze veřejně (jak tomu chtěl např. Jan Žižka), protože se jeho věznitelé báli reakce Húskových příznivců.⁶²

4.2 Pikartská nauka a myšlení

Táborské pikartství bylo velmi ovlivněno chiliasmem, avšak jádro myšlení tohoto proudu se týkalo především svátosti přijímání a celé liturgie poapoštolské církve, pro křesťanský svět tolik důležité. Těžištěm pikartské nauky bylo odmítnutí zázračné přeměny hostie a vína při svátosti přijímání (eucharistii) v tělo a krev Ježíše Krista (transsubstanciaci).⁶³ Kritiku svátosti přijímání postavil Martínek Húska, duchovní vůdce tábořských pikartů, na řadě myšlenek (terčem pikartské kritiky se však staly i další svátosti). Tělo je živé, hostie nikoli, víno i hostie navíc podléhají zkáze a kazí se jako cokoli jiného, takže nejsou nijak božské, svaté. Pokud se

---

⁵⁷ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 320-321.

⁵⁸ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechach a w Morawě. 3. díl – 2. část, od r. 1420 do 1431*. 3. vyd. W Praze: Tempský, 1877, s. 18-19.

⁵⁹ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 66-68.

⁶⁰ ŠMAHEL, František. *Dějiny Tábora. 1. díl - 1. svazek, do r. 1421*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1988, s. 289-290.

⁶¹ DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny českých pikartů a adamitů*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1978, s. 42-45.

⁶² MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 345.

⁶³ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 40.

ale hostie a víno stává Kristovým tělem až v moment svátosti, muselo by se Kristovo tělo a krev neustále při každé mši vytvářet, ale to je jen jedno, zatímco hostií a vína je mnoho.⁶⁴ Veškerá kritika mířila proti posvátnosti a nedotknutelnosti eucharistie, neboť se při ní podávala pouze obyčejná hostie a prosté víno. Zbavení svátosti přijímání velkého zázraku transsubstanciace ale rovněž vedlo k odebrání jisté moci z rukou kněží, kteří domnělým přeměněním hostie s vínem na tělo s krví získávali jakýsi dojem posvátnosti, a navíc víra v zázrak v myslích lidí dávala církvi, která pomocí svých zástupců onen podivuhodný jev provozovala, auru nadpřirozena a moci, jak podotkl i J. Slavík.⁶⁵ Ve svátosti přijímání bylo spatřováno i modloslužebnictví. Jestliže byli lidé v očích pikartů oklamáni a přesvědčeni, že při přijímání dochází k zázračné přeměně, uctívali tak hostii s vínem jako něco posvátného, božského. Vznikla tak modla, které se klaněli, ačkoli v ní nic božského dle pikartů nebylo. Nikoho asi nepřekvapí, že táborští pikarti později dokonce ničili hostie, monstrance apod., což v sobě skrývá paradox toho, že byt' byli poměrně radikálním táborským křídlem a představiteli lidového kacířství, a i když se proti nim později další husitské frakce vymezily, stále patřili mezi husity (alespoň po dobu jejich táborského pobytu), kteří ve svém znaku hrdě nosili právě symbol svátosti přijímání pod obojí – kalich. Husitská nelibá reakce na pikartský pohled na svátost přijímání byla pochopitelná, neboť jak zmínil i M. Ransdorf, husitské pojetí přijímání pod obojí představovalo určitou demokratizaci víry a ideály, za které bylo třeba bojovat proti katolíkům, kteří husitskou koncepci odmítali a najednou i proti pikartskému lidovému kacířství, které zase eucharistii kritizovalo z docela jiných důvodů.⁶⁶

V souvislosti s pikartstvím je třeba zmínit ještě hody lásky (agapé), kterými hodlali Martínek Húska a jeho následovníci nahradit celou mši. Celý akt měl být založen na lásce a rovnosti mezi jeho účastníky. Symbolické přijímání se změnilo vlastně v jakousi „hostinu“ odkazující na poslední večeři Ježíše Krista. V souladu s tím nebyla hostie či chléb podávána lidem do úst z rukou kněze, nýbrž si je lidé sami brali a mezi sebou rozdělovali, každý, kolik chtěl a potřeboval.⁶⁷ Eucharistie měla být v každém pokrmu. Důležité bylo samotné vnímání přijímání Krista. To se přesunulo do sféry metaforické, do podoby určitého závazku jednání po jeho

---

⁶⁴ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 108-109.

⁶⁵ SLAVÍK, Jan. *Husitská revoluce: studie historicko-sociologická*. Politická knihovna (Orbis). V Praze: Orbis, 1934, s. 82.

⁶⁶ RANSDORF, Miloslav. *Kapitoly z geneze husitské ideologie*. Knižnice Archivu Univerzity Karlovy. Praha: Videopress MON, 1986, s. 160.

⁶⁷ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 48-49.

vzoru, řízení se božím zákonem. Dle R. Kalivody se přijímání Ježíše Krista stalo přijutím sebe sama, obřad pikartské „poslední večeře“ byl celkově zaměřen na člověka a na lásku ke svým druhům (namísto k samotné svátosti apod.), nabízel pocitu radosti, zároveň však zavazoval k řízení se mravními principy božího zákona.⁶⁸ Zajetím Martínka Húska však pikartští sektáři na Táboře přišli o vedení svým duchovním vůdcem, a to dost možná vedlo k velkým změnám ve vnímání a vykonávání agapé. J. J. Jukl podotkl, že na úkor náboženské a morální stránky sílila ta materiální a „požívačná“, hody lásky se měnily v přejídání, přepíjení a možná nechybělo ani provozování lásky fyzické.⁶⁹ Od myšlenky důrazu na člověka a jeho ocenění, od braní si, kolik je potřeba a od vnitřní lásky k druhým, byl jen krůček k překroucení původních idejí do chtíče a smysly naplňující realizace.

4.3 Interpretace a reflexe pikartských koncepcí

Ani v reflexi a hodnocení pikartství nepanuje úplná shoda mezi jednotlivými autory. Marxističtí autoři oceňují to, že se do popředí dostal zájem o člověka a jeho dobro a snahu pikartů osvobodit se ze záměrů církve svazovat a ovlivňovat lidi na poli duchovním za pomoci např. transsubstanciace v eucharistii. Zde vyvstává otázka, zda Martínek Húska schválně ve svém myšlení provedl obrat k tělesnu a ukojování potřeb fyzického charakteru postavil ve svém učení v rámci snah o dobro pro člověka tak vysoko, že bořil řadu tabu své doby, jak interpretoval např. R. Kalivoda⁷⁰, anebo zda k tomuto vývoji došlo naopak v důsledku ztráty teologického vedení, kdy si každý vše vykládal po svém. V obou případech pikartství vedlo k adamitství. Vrátime-li se ještě k oceňovaným kvalitám pikartských koncepcí, je nutné zmínit obecně způsob přemýšlení o složitých teologických problémech, „selský zdravý rozum“, který byl aplikován k negaci církevních dogmat a zázraků.⁷¹ Tedy podle M. Machovce a M. Machovcové odebrání nadpřirozené moci kněžím proměňovat hostii a víno v tělo a krev Krista zase vedlo k zrovnoprávnění těchto kněží s laiky a snaze o odstraňování rozdílů mezi lidmi.⁷²

---

⁶⁸ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 247-248.

⁶⁹ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 53-54.

⁷⁰ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 246-247.

⁷¹ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 101.

⁷² MACHOVCOVÁ, Markéta a MACHOVEC, Milan. *Utopie blouznivců a sektářů*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 143-144.

V kontextu vývoje tábořských stran je pikartské lidové kacírství vnímáno také rozporuplně. Interpretováno může být jako demokratický proud, který svými idejemi předběhl dobu, ale také jako neduh, jemuž situace počátku husitské revoluce umožnila prosadit se, který na husitské město Tábor hází stín barbarství a který štěpí jednotu husitských frakcí. Kontroverze kacírství vyvolala odpor řady husitů podporovaný mnohými pomluvami. Tehdejší lidé se tak mohli doslechnout např. o absurdním původu pikartských myšlenek: ďábel totiž vstoupil do kacírů v podobě mouchy či černého brouka a nebožáka poslal na cestu hereze.⁷³ Konec působení pikartů na Táboře a jejich odchod (o jehož dobrovolnosti či vynucení rovněž nepanuje shoda) na Příběnice byl interpretován různými způsoby. Byl důvodem strach ostatních táboritů z možného rozkolu, který by lidové kacírství mohlo přinést, a obavy a odpor k pikartskému jednání a rituálům (ať už byly pravdivé nebo se k lidem dostávaly skrz pomluvy a fámy)? Nebo byla skandálnost okolo pikartů vytvořena víceméně uměle a hlavní ideový střet byl především sociálního charakteru (avšak na poli teologickém)? Podle interpretace J. Macka by pikarti v takovém případě představovali nejrevolučnější bojovníky za zájmy chudiny ležící v žaludku stále silnější tábořské měšťanské opozici, která se snažila přibližovat pražským husitům, kališnické šlechtě apod., ale v cestě jí stála právě tato neoblomná chudina.⁷⁴ Na obdobné vlně se nese i názorová různost na zajetí Martínka Húska, tedy jestli byl do žaláře vržen za své kacírské názory nebo bylo pravým důvodem to, že byl významným představitelem tábořské chudiny a obvinění z kacírství bylo pouze zástěrkou. Každopádně před jeho smrtí bylo po odvážném kazateli žádáno, aby odvolal své pikartské učení, k čemuž nedošlo, a Húska i se svým druhem zemřeli v plamenech za něco, v co věřili. Jak zmiňuje i J. Dobrovský, je vlastně paradoxem, že sami husité, v očích katolíků rovněž kacíři, nesoucí jméno Jana Husa, který byl sám na hranici v Kostnici popraven, upálili pikartského ideového vůdce jako kacíře.⁷⁵

Pikartství bylo samozřejmě v reflexi autorů 18. a 19. století vnímáno jako sektářský proud především v náboženském kontextu a mantinelech věrouky. Ve století 20. však např. R. Kalivoda spatřoval na náboženském a rituálním pozadí snahy o prosazení ideálů svobody, rovnosti, také projevy zaměření se na člověka a jeho štěstí apod. Odpovědí na takovou reflexi byly poté názory např. J. J. Jukla, že onen obrat k člověku byl jen eufemismem pro uvolnění

---

⁷³ DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny českých pikartů a adamitů*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1978, s. 67-68.

⁷⁴ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a měšťanské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 332.

⁷⁵ DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny českých pikartů a adamitů*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1978, s. 44-45.

morálky v atmosféře ztráty řádu a teologického vedení, které sektáři zažívali při oddělení od svého duchovního otce Martínka Húsky.

5. Adamité: poblouznění fanatici, či nepřáteli pošpinění bojovníci za zájmy chudiny?

5.1 Úvod a stručný historický kontext

Po upálení příběnických zástupců lidového kacírství byli další stoupenci tohoto proudu pronásledováni a nuceni prchnout a ukrývat se. Klíčovou komunitou pro tuto kapitolu je skupina, která se zabydlela na jistém ostrově na řece Nežárce, nedaleko Veselí nad Lužnicí, Stráže a Jindřichova Hradce.⁷⁶ Jsou známi jako adamité. Pojmenování „ostrov“ může být trochu zavádějící, neboť oním ostrovem byl pravděpodobně prostor na břehu Nežárky, kde se do řeky vléval potok Řečice. Místo bylo zvoleno asi z více důvodů. Vhod jistě přišla špatná přístupnost, dobré možnosti obrany a kontroly komunity a obtížnost pro případné vetřelce místo vůbec nalézt. Na druhou stranu nebylo tolik vzdáleno od několika okolních obcí, kam adamité podnikali loupeživé výpravy. Vedle praktičnosti také ostrov symbolizoval oddělenost „vyvolené“ komunity adamitů od okolního „špatného“ světa.⁷⁷ V čele skupiny asi 50-100 adamitů byl pravděpodobně jakýsi kovář Rohan. Zajímavé však je, že si (alespoň význačnější osobnosti sekty) nejspíš říkali biblickými jmény (Adam, Mojžíš, Marie apod.). Zprávy o totožnosti vůdce a biblických pseudonymech se však v různých pramenech liší.⁷⁸ Pravděpodobně 14. nebo 21. říjen 1421 přinesl konec několikaměsíčního působení adamitské komunity poté, co po velmi tvrdém a nelítostném boji s husitskými vojáky vedenými Janem Žižkou na ostrově na Nežárce byli všichni adamité pobiti v boji nebo následně upáleni (kromě jednoho nebo dvou, od kterých byly zjišťovány informace o sektě).⁷⁹ Důvody pro násilný zásah proti sektářům byly asi především dvojí povahy. Výsledkem povětšinou nočních výprav adamitů byly často spálené domy, pobití vesničané, uloupený majetek a hlavně jídlo. Lidí z okolí se zmocňoval strach a bylo jasné, že situaci je potřeba vyřešit. Druhým důvodem byla hereze a odpor ke smilstvu, nahotě a všem možným podobám hříchů, kterých se adamité ve svém, od okolního světa odděleném, útočišti měli (dle zpráv, které se o nich šířily) dopouštět.⁸⁰ O nahotě, smilstvu a dalších neřestech mezi sektáři se objevovaly zprávy již v kontextu s jejich

---

⁷⁶ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 73-74.

⁷⁷ Tamtéž, s. 75-76.

⁷⁸ Tamtéž, s. 79.

⁷⁹ DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny českých pikartů a adamitů*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1978, s. 61-62.

⁸⁰ ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: (události – osobnosti – texty – tradice): výběr z úvah a studií*. Vydání druhé, pozmeněné, v nakladatelství Karolinum první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4613-8, s. 362.

příběžnickým působením. Přeživší členové adamitské sekty byli pronásledováni a tato frakce lidového kacířství v podstatě zanikla. Adamité, jejich program, činnosti a působení, a dokonce i samotná jejich existence či neexistence, jsou vlastně stále opředeni tajemstvím a pořád jsou lákavým tématem mnoha diskusí.

5.2 Adamitské myšlení, názory a postoje

Pokusíme-li se poznat, co stojí za tolik známou adamitskou nahotou, nespoutaným chováním, orgiemi apod., musíme navázat na pikartské učení a jeho postupnou transformaci v něco, co mělo stále více smyslový a požitkový charakter. Důležitý také byl stálý vliv chiliasmu a navázání na jeho program. Podle P. Čorneje, jestliže měl být hříšný svět zničen, adamité se vnímali jako bezhříšní lidé, vyvolení ke spáse, kteří na svém rajském ostrově měli uniknout apokalyptickému konci. S hříchem byl spojen i šat, proto se nabízela jako cesta ke spáse nahota.⁸¹ Stěžejní myšlenkou a snahou pro adamity (pojmenování se vžilo poté, co se v podobných tvarech objevovalo v latinsky psaných dílech učenců, věnujících se husitství) bylo přiblížit se a navrátit se do stavu (Adamovy) rajské nevinnosti (proto mj. i ona nahota apod.). J. J. Jukl poukázal na spojitost s konceptem Jáchyma z Fiore, ve kterém byly dějiny rozděleny na 3 období: období Otce, trvajícím od vyhnání Adama a Evy z ráje až do příchodu Ježíše Krista, následovat mělo období Syna, navazující na předešlou etapu (období Syna dle Jáchyma z Fiore mělo končit roku 1260), a nakonec čas Ducha svatého, který měl nastat právě v pro adamity aktuální době a měl představovat návrat do stavu Adamovy nevinnosti, nastolení nového světového i duchovního řádu apod.⁸² Očekávání nové epochy a boj proti tomu, co představuje tu starou, bylo už typické pro chiliasmus, pro jehož koncepcí bylo klíčové právě i učení italského mnicha Jáchyma z Fiore a jeho chápání dějin rozdělených do tří období. Do opozice vůči tomuto pojetí se postavil J. Macek, který nespatořoval návaznost husitského chiliasmu na ten jáchymistický. Ve Fioreho učení chyběl silný protimnišský a celkově protikatolický tón apod.⁸³ Jako klíčovou shledávali v adamitském vnímání světa M. Machovec a M. Machovcová roli panteismu, tedy myšlenky spojení a ztotožnění všeho dění a všeho, co jest s božstvem. Takový výklad vede i ke splnutí duše s Bohem, přesunutí transcendentního

---

⁸¹ ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: (události – osobnosti – texty – tradice): výběr z úvah a studií*. Vydání druhé, pozměněné, v nakladatelství Karolinum první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4613-8, s. 358-359.

⁸² JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 42-43.

⁸³ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 129-130.

všemohoucího Boha do sebe a sebezaplnění boží láskou, která se stává totožnou s lidskou vůlí (alespoň u jedinců, kteří svou vůlí Bohu odevzdali).⁸⁴ Biblická jména, kterými si někteří adamité říkali (Adam, Mojžíš, Marie apod.), vyplývala ze sebezbožštění. Mítí vůli společnou s tou boží tedy znamenalo, že veškeré jednání, které se zdálo být správné, bylo i s boží vůlí a božím zákonem v souladu. V adamitském pojetí došlo k jistému „zčernobílení“ interpretace dobra a zla. J. J. Jukl přiblížil ono adamitské vnímání tím, že idea Boha představovala nejvyšší hodnotu, lásku a dobro a jako takovou jí sektáři vložili do sebe. Takovéto zbožštění se však týkalo jen „dobrých“ lidí, v těch „špatných“ naopak přebýval antikrist.⁸⁵ Nabízí se zde otázka, kdo rozpoznával a rozhodoval o oné „dobroti“ a „špatnosti“ lidí a co je vůbec zlé, je-li vše dle panteismu božské? Adamité totiž jako zkažený svět vnímali téměř vše mimo svou komunitu vyvolených. Tato vyvolenost byla podpořena již zmíněnými pocity rajske nevinnosti, bezhříšnosti a naplněnosti Duchem svatým, děti se měly rodit bez prvotního hříchu a bolesti.⁸⁶ Prakticky vedly adamitské myšlenky k odmítnutí svátosti přijímání nebo křtu (což se objevovalo i dříve u pikartství), ale také byli adamité proti tělesnému manželství (byť možná docházelo k obřadům podobným sňatkům, není však jisté, jak dlouhého trvání toto spojení mělo být), mohli hřešit s kteroukoli ženou a pravděpodobný byl i výskyt rozličných rituálů dost možná provázených sexuálními praktikami.⁸⁷ Nahota byla spojena s pocitem rajske blaženosti Adama a Evy, uvolnění sexuality a mizení tabu zase s přesvědčením, že tělesné radosti a obcování duši nijak nepoškozují. Důraz na duši totiž stavěl tělo do pozice, kdy na jeho konání tolik nezáleželo. Připočteme-li k tomu izolovanost adamitů vnímajících sebe sama za vyvolené a odtržené od společenského řádu, pro který byly sexuální výstřelky nemyslitelné, získáme možnou odpověď na (pokud k nim opravdu docházelo) sexuální orgie a nahotu. J. J. Jukl vedle silné náboženské motivace a duchovních důvodů rovněž vnímal i „tělesný smysl“ sektářských aktivit, a sice že si tak možná adamité „užívali“ v neregulované míře toho, co bylo ve středověké společnosti velmi tabuizováno.⁸⁸ Byla však tolerance hříchů těla vysvětlována oním „morálním oddělením“ od duše anebo se na tuto problematiku jednoduše vztahovala celková adamitská „amnestie“ v podobě jejich pojetí vlastní bezhříšnosti?

---

⁸⁴ MACHOVCOVÁ, Markéta a MACHOVEC, Milan. *Utopie blouznivců a sektářů*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 147-148.

⁸⁵ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 88-89.

⁸⁶ Tamtéž, s. 37.

⁸⁷ Tamtéž, s. 36-37.

⁸⁸ Tamtéž, s. 25.

Za adamitskými násilnými výpady, které byly páčány v okolí jejich rajskeho ostrova, lze najít také několik myšlenek. Vnímali-li, jak už bylo řečeno, adamité Boha v sobě a nikoli „nad sebou“, nepodléhali žádné kontrole vyšší moci (vždyť jejich vůle byla vlastně za jedno s tou boží) a to vedlo i ke zločinům vůči okolním obcím. Jejich obyvatelé navíc byli viděni jako součást zkaženého světa, špatní lidé pod vlivem antikrista, které vyvolení boží bojovníci (adamité) měli společně s dalšími zkaženostmi sprovodit ze světa. Paradoxem je, že jak jejich řádění, tak později jejich nemilosrdné pobití bylo interpretováno (vždy autory počínání) jako boj za svou boží pravdu. J. J. Jukl však poukázal na fakt, že nelze přehlížet, že chiliastický zápas za nový lepší svět byl namířen především proti těm nejmocnějším představitelům starého zkaženého řádu – pánům a církvi, proti odpůrcům chiliastického programu, zatímco adamité masakrovali kohokoli, kdo jim zkřížil cestu, neboť v něm viděli antikrista.⁸⁹

Víme-li, že se i adamité vymezovali vůči mnoha vnějším projevům a svátostem křesťanské víry a že se sami naplnili Duchem svatým a do sebe přenesli božství, jistě nás nepřekvapí, že i Ježíše Krista vnímali jako svého bratra, vyvoleného, který byl však synem božím podobně jako oni a odmítali jeho zmrtvýchvstání. Bez zajímavosti není ani myšlenka, ve středověké době ničící mnohá tabu, že nebylo hříchu, pokud k němu došlo z přirozené náklonnosti, lásky a vášně „partnerů“ (tato myšlenka má svůj původ již u sektářských skupin 13. a 14. století).⁹⁰ Jestliže člověk může boží jednání napodobit a přiblížit se Bohu skrze ctnosti (spravedlnost, odpuštění, lásku apod.) a jednání dle božích přikázání⁹¹, vnímali se pak adamité i jako nositelé těchto božích ctností, které byly předem dány anebo bohatě stačilo sebezbožštění, a tedy splynutí své vůle s tou boží? Konalo se tedy připodobnění Bohu na základě naplňování (ať už v jakékoli podobě) předem určeného morálního a duchovního kompasu, třeba sebevíc pozměněného adamitskou komunitou nebo po onom sebezbožštění bylo mezi ctnostné a to, co bylo vůlí adamitů, postaveno znaménko rovná se? Nebo šlo o proces prolínající se, ve kterém nelze obě pojetí od sebe vlastně oddělit?

5.3 Interpretace adamitství trochu jinak

Dle interpretace M. Machovce a M. Machovcové panteistické zbožštění v lidovém kacířství nechalo jednat Boha skrze člověka, což vedlo mj. i k politickému a společenskému závěru, že

---

⁸⁹ JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2, s. 92.

⁹⁰ DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny českých pikartů a adamitů*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1978, s. 51-53.

⁹¹ FROMM, Erich. *Budete jako bohové: radikální interpretace Starého zákona a jeho tradice*. Edice 21. Praha: Lidové nakladatelství, 1993. ISBN 80-7106-075-5, s. 52-53.

totiž zbožštělý člověk, mnohem svobodnější, nejenže nepotřeboval instituci církve, coby božího prostředníka, ale i celý feudální řád se najednou jevil jako zbytečný a nespravedlivý.⁹² Právě politické názory, ideový boj a diskreditace lidového kacířství vyrůstajícího především z idejí chiliasmu, jsou hlavní stránkou v reflexi tohoto fenoménu řadou autorů, především marxistických. Adamité, jakožto zástupci revoluční chudiny, stále bojující ve jménu protifeudálního programu za svobodu a rovnost lidu a za svou vidinu božího království, byli svými nepřáteli pomluveni. Jelikož nepřátelé lidového kacířství (páni, církve i měšťanská opozice) disponovali mocí promlouvat a ovlivňovat široké masy lidí, postavení chudinských heretiků sláblo. Ve své reflexi adamské problematiky uvedl J. Macek, že diskreditace byla cílena přesně tam, kde se středověkým člověkem, který si měl udělat názor, nejvíce rezonovala. Šířily se tak pobuřující a odpudivé zprávy o smilstvu, tajemných rituálech či naháčství.⁹³ To vše mělo ospravedlnit i jejich následnou likvidaci. Tato nejrevolučnější frakce byla udušena v zájmu reálnějších výsledků husitské revoluce.

Jako vlastně antropocentrické vyložil adamské splynutí Boha s člověkem R. Kalivoda: zbožštění lidí a vložení Boha do sebe bylo zaměřeno na člověka, které ve středověkém myšlení nemělo obdoby. Nejenže (dobrý) člověk byl zbožštěn, ale Bůh byl také polidštěn. Celý proces myšlení zaměřující se na člověka byl provázen zbavováním se nadpřirozena a zázraků. Bůh se stal dobrem pro lidi, boží zákon splynul s mravním, který v sobě nosili dobří lidé.⁹⁴ Takovýto myšlenkový vývoj představoval vrchol ideologie lidového kacířství. Zajímavé také je přirovnání biblického vyhnání Adama a Evy z ráje s opuštěním Tábora a později Příběnic lidovými kacíři. Ne snad nutně proto, že by Tábor či Příběnice představovaly vysněný ráj (vlastní si pak adamité zřídili na onom nežáreckém ostrově), ale naopak mohlo jít o vzplanutí touhy se po zpřetrhání pout se společností a řádem navrátit do rajskeho stavu nevinnosti, stavu bez odpovědnosti apod. Lidské neposlechnutí božího zákazu, po kterém následoval trest v podobě vyhnání z ráje, bylo vlastně aktem svobody.⁹⁵ V jistém slova smyslu tedy obdobu takového aktu svobody, odloučení (od země i lidí), zpřetrhání vazeb, putování na nové místo a touhy po návratu do rajskeho stavu, vlastně můžeme spatřit i u adamské sekty.

---

⁹² MACHOVCOVÁ, Markéta a MACHOVEC, Milan. *Utopie blouznivců a sektářů*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 166-167.

⁹³ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a měšťanské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 325-326.

⁹⁴ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 256-259.

⁹⁵ FROMM, Erich. *Budete jako bohové: radikální interpretace Starého zákona a jeho tradice*. Edice 21. Praha: Lidové nakladatelství, 1993. ISBN 80-7106-075-5, s. 67-68.

5.4 Reflexe a rozdílnosti ve vnímání adamitů

Adamitství a jeho ideologie dnes i před 600 lety vzbuzuje a vzbuzovalo vášně. Sekta v lidech jistě vyvolávala pocity strachu, znechucení, ale i zájmu z něčeho tajemného a skandálního. Pozdější reflexe adamitství se liší nejen v rozdílné interpretaci pojetí myšlení sekty, ale i ve vnímání vnějších znaků či projevů a chování těchto lidových kacířů. Spory se vedou dokonce i o samotné existenci adamitů. Je velmi obtížné vyložit jakýsi ideologický program a přiblížit se myšlení adamitské heretické větve, neboť jakákoli reflexe vznikala pod vlivem sympatií či antipatií jejich autorů.

Rozpory ve vnímání adamitské nahoty, orgií, násilností apod. pramení především v interpretaci a důvěře či nedůvěře dobovým spisům, které se o nich zmiňovaly. Určité podezření jistě vzbudí právě fakt, že v podstatě všechny dobové spisy, které v husitské době o adamitské sektě vznikly nebo se o ní zmiňují, byly napsány jejich nepřáteli či někým, kdo s nimi rozhodně nesympatizoval. Středověké texty nebyly navíc přímým odrazem skutečnosti, měly i morální účel, který občas ztěžoval objektivní vnímání událostí.⁹⁶ Jedním z hlavních zdrojů informací o adamitských zvyklostech apod. byl pravděpodobně jeden zajatec, kterého jako jediného nechal Jan Žižka naživu po jeho zákroku proti sektářům na Nežárce, právě z důvodu výpovědi, která by samozřejmě mohla být nějak ovlivněna.⁹⁷ Za zmínku také stojí jistý Cestopis tzv. Mandevilla, obsahující fantaskní popis orientální společnosti, a právě mnoho z prvků tohoto vyobrazení exotických kultur zcela neznámých a vzdálených pro středověkého Evropana, se objevilo i v popise tajemnem opředených adamitů.⁹⁸ Na druhou stranu se i na sobě nezávislé popisy adamitské sekty, čerpající z vícero pramenů, v mnoha věcech shodují. Také odpovídaly popisy nežáreckých kacířů ve svědectví adamity zasažených obcí, vojáků proti nim bojujících apod. Navíc v menších sektářských uskupeních a v pocitu rozpadu společenského řádu častěji docházelo k určitým sexuálně rituálním a podobným aktivitám. Je zkrátka velmi nepravděpodobné, aby veškeré informace o adamitech a jejich konání byly jen smyšlenou propagandou snažící se je pošpinit především z politických důvodů.

---

⁹⁶ ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: (události – osobnosti – texty – tradice): výbor z úvah a studií*. Vydání druhé, pozmeněné, v nakladatelství Karolinum první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4613-8, s. 352-353.

⁹⁷ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 352.

⁹⁸ ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: (události – osobnosti – texty – tradice): výbor z úvah a studií*. Vydání druhé, pozmeněné, v nakladatelství Karolinum první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4613-8, s. 355-356.

Zde se dostáváme k dalšímu bodu rozdílnosti vnímání adamitského zápasu. Vedli snad adamité boj za zájmy chudiny proti feudálnímu řádu a na onom ostrově oddělení skončili po diskreditaci ze strany jejich ideových nepřátel? Byly noční výpady sektářů do okolí motivovány ideologickým a sociálním zápasem, nábožensky anebo si snad jen izolovaní adamité potřebovali obstarat potravu a jiné suroviny? Výše zmíněné vnímání adamitské sekty coby zástupců chudiny, opouštějící s feudálním řádem i církve s jejími dogmaty, dávající do popředí člověka, jeho svobodu a štěstí, mohlo vést k vidění adamitské ideologie jako téměř ateistické, jejíž panteismus a vnímání člověka bylo vrcholem myšlení lidového sektářství. Takováto interpretace se objevuje např. u R. Kalivody.⁹⁹ V kontrastu s tímto pojetím stojí vidění adamitů jako fanatických a poblouzněných náboženských sektářů, jejichž činy byly motivovány „pokřivenou“ ideologií lidové hereze, pudovostí a absencí morálky. Většinová středověká společnost vnímala odlišnost jako něco špatného, nepřírozeného a zprávy o adamitském naháčství, rozdílnostech v bohoslužbě nebo smilstvu, vyvolávaly pobouření.¹⁰⁰ Interpretace jejich likvidace se nese v obdobném duchu: šlo tedy o politicky motivovaný zásah proti ideovým nepřátelům, který byl „omluven“ šířením skandálních pomluv o adamitské skupině, anebo Žižku a jeho vojáky pobouřily sektářské zvyklosti a náboženské rituály a šli ztrestat i násilnosti a útoky připisované na konto sekty (při kterých adamité pobíjeli i zástupce chudiny)? Za pozornost stojí názory vnímající jako neblahé např. upálení Martínka Húsky a tvrdý postup proti pikartství, které tvořilo vlastní eucharistické koncepce, avšak adamitské vyústění, představující nahotu, smilstvo, orgie, neuznávání Písma, manželství atd., spatřovaly jako poblouzněný neduh doby a křesťanského světa. Podobné interpretace nalezneme často v dílech autorů 18.-19. století, např. u F. Palackého.¹⁰¹ M. Machovec, M. Machovcová a další zase oceňovali především chiliastické vize a program jednotící a burcující lid k prosazení určitých svých idejí, avšak adamitské sektářství nejenže upadalo do mravních nedostatků, ale rovněž ztrácelo moc oslovovat a sjednotit lid, naopak představovalo úpadek a rozštěpení lidové kacírské větve.¹⁰² Rozdílnost interpretace adamitského myšlení lze doplnit ještě o různost názorů na míru či samotnou přítomnost vlivu jiných myšlenkových proudů (chiliasmus,

---

⁹⁹ KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6, s. 260-261.

¹⁰⁰ ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: (události – osobnosti – texty – tradice): výbor z úvah a studií*. Vydání druhé, pozmeněné, v nakladatelství Karolinum první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4613-8, s. 360-361.

¹⁰¹ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. 3. díl – 2. část, od r. 1420 do 1431*. 3. vyd. W Praze: Tempský, 1877, s. 23-25.

¹⁰² MACHOVCOVÁ, Markéta a MACHOVEC, Milan. *Utopie blouznivců a sektářů*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 181-183.

pikartství, valdenství, sekta svobodného ducha apod.), které sektu ovlivnily. Také heretická skupina pikartů v dílech některých autorů, např. J. Macka, v podstatě splývá s adamity často pod společným jmenovatelem jednotného zápasu za své ideály.¹⁰³ Pro jiné byli adamité jistým vyústěním izolovaného sektářství, které si prošlo určitým evolučním procesem, mělo sice s dalšími proudy společný základ, avšak výsledná podoba byla kvůli rozdílnému vývoji určitých tendencí a celkové situaci jiná. Adamité byli tedy jakousi radikální a skandální podmnožinou pikartů (nebo alespoň z tohoto prostředí vzešli) usídlivší se v izolaci na nežáreckém ostrově. Již J. Dobrovský poukázal na problematiku toho, že mezi pikarty a adamity bylo často stavěno znaménko rovná se, zaměňování těchto skupin a cejchování jedné názvem té druhé je však klamné a mylné.¹⁰⁴

Jak je patrné, adamitství se dostalo jak velmi kladného, tak velmi negativního hodnocení ze strany toto lidové kacírství reflektujících autorů. Je nutné podotknout, že do reflexe ideologického systému mysliteli a dalšími autory, se vždy promítla politická či sociální situace doby, ve které autor reflexe tvořil, stejně tak jako jeho/její osobní názory. Adamity, coby nemravné blouznivce s pokřivenými náboženskými i společenskými názory, negativně hodnotili významní obrozenečtí autoři jako J. Dobrovský či F. Palacký. Ve své době byli jistě velmi ovlivněni náboženským vnímáním, odporem ke skandálním nemorálnostem, fanatismu atd. Naproti tomu ve 20. století R. Kalivoda postavil adamitské myšlení, kvůli důrazu na člověka, jeho svobodu, rovnost a štěstí, které v adamitských koncepcích spatřoval, až na kvalitativní vrchol myšlení (nejen) lidového kacírství. Jeho interpretace fenoménu vedla i k vizi určitého posunu k ateismu u adamitské sekty. Tento pohyb k ateismu vnímal např. i J. Macek. Jeho pojetí adamitů spočívalo v tom, že je vnímal jako pomluvenou a politicky zdiskreditovanou větev husitství, bojující za zájmy chudiny, za sociální revoluci. Skandální chování a zvyky, kterými byli adamité opředeni, byly dle Macka výmysly politických odpůrců, stojících v opozici k protifeudálnímu programu s kořeny v chiliasmu. Častou výtkou marxistických autorů vůči předchozímu vnímání lidového kacírství bylo jeho přehlížení, z jejich pohledu špatná interpretace a nedocenění jeho sociálního rozměru a snahy boje za zájmy chudých. M. Machovec a M. Machovcová nebo F. Šmahel a další autoři pak oceňovali lidové kacírství husitské doby, avšak jeho (nejen, ale především) adamitské vyústění vnímali jako nikam nevedoucí slepé rameno řeky názorového proudu, který navíc štěpí a diskredituje.

---

¹⁰³ MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955, s. 330.

¹⁰⁴ DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny českých pikartů a adamitů*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1978, s. 63-64.

V moderní reflexi adamitství se např. v dílech P. Čorneje nebo J. J. Jukla zase setkáme s interpretací věnující se více náboženské a psychologické sféře adamitského fenoménu, především kvůli vnímání důležitosti víry v životech středověkých lidí. Zde byla naopak uplatňována kritika dřívějších reflexí ohledně idealizace určitých proudů lidového kacířství a jeho boje za společenské zájmy a spravedlnost. Proti pochybování o relevantnosti zdrojů bylo stavěno poukázání na množství různých zdrojů na sobě nezávislých, tvořících o adamitech a jejich počínání určitý obrázek.

Závěr

Pozdější reflexe téměř jakéhokoli historického fenoménu je více či méně poznamenána názory autora a pohledem doby, ve které k reflektivní interpretaci dochází. Ještě k umocnění dobového vlivu pak může docházet u vnímání velmi významných historických událostí a etap (jakou husitství bezesporu bylo). Lidové kacířství zase jistě fascinuje svou skandálností a kontroverzí a také otevírá dveře pestrosti možností nahlížení na něho. Do úvah o tématu jsou projektovány i společenské, politické a další hodnoty či touhy a představy současné pro autora konkrétní reflexe a jeho dobu.

Cílem práce bylo přiblížit myšlení lidového kacířství v husitské době skrze reflexe myslitelů a historiků z rozličného dějinného i názorového spektra a pokusit se jejich interpretace porovnat apod. Důležité je však zmínit, že ačkoli jednotlivé střípky reflexe konkrétních jevů vlastně staví jistý obraz vnímání fenoménu očima té či oné doby, neznamená to, že by všichni autoři z určitého proudu či období na vše pohlíželi stejně nebo že by se jejich názor v průběhu života neměnil.

Máme-li velmi stručně shrnout rozdílnosti ve vnímání myšlení lidové hereze husitské doby, je potřeba zmínit, že nesoulad občas panoval i u interpretace historických událostí (pro téma klíčových), u vnímání míry vlivu lidově kacířských proudů na husitský lid, v rozlišování jednotlivých kacířských proudů nebo ve výkladu a důvěře dobovým pramenům. V období 18. a 19. století byl fenomén vykládán samozřejmě v náboženském kontextu, neboť víra byla stále velmi důležitou součástí života, avšak osvícenství přineslo i určitou toleranci a soucit (např. s pikarty), stejně jako opovržení nad fanatismem (viz adamité). Tato doba rovněž přinesla do husitských válek dojem konfliktu národnostního. Dostí charakteristickou reflexi myšlení lidových kacířů na počátku husitské bouře nalezneme u marxistických autorů. Ti často vyzdvihovali sociální aspekt lidové hereze s jejími společensko-revolučními snahami, na druhou stranu mohlo docházet k umenšení role náboženství. To se dostalo opět do popředí v interpretaci myšlení lidově kacířských proudů u mnoha pozdějších autorů, kteří vedle víry zkoumali i vliv sociálního, psychologického a dalších aspektů na fenomén. Každý z proudů či každé období do jisté míry reaguje na dosavadní reflexi a vede s ní určitý dialog, v některých bodech s ní souhlasí, navazuje na ni nebo se v jiných vůči ní vymezuje.

Seznam použitých informačních zdrojů

ČORNEJ, Petr. *Husitská revoluce: stručná historie*. Vydání první. V Praze: Paseka, 2021. ISBN 978-80-7637-189-7.

ČORNEJ, Petr. *Husitství a husité*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3993-2.

ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: (události - osobnosti - texty - tradice) : výbor z úvah a studií*. Vydání druhé, pozměněné, v nakladatelství Karolinum první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4613-8.

DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny českých pikartů a adamitů*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1978.

FROMM, Erich. *Budete jako bohové: radikální interpretace Starého zákona a jeho tradice*. Edice 21. Praha: Lidové nakladatelství, 1993. ISBN 80-7106-075-5.

JUKL, Jakub Jiří. *Adamité: historie a vyhubení husitských naháčů*. Bod (Dokořán). Praha: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-601-2.

KALIVODA, Robert, KALIVODA, Jan a KALIVODOVÁ, Eva (ed.). *Husitské myšlení*. V této podobě vyd. 1. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofía, 1997. ISBN 80-7007-098-6.

MACEK, Josef. *Tábor v husitském revolučním hnutí: 2. díl: Tábor chudiny venkovské a městské*. Praha: ČSAV, 1955.

MACHOVCOVÁ, Markéta a MACHOVEC, Milan. *Utopie blouznivců a sektářů*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.

PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechach a w Morawě. 3. díl - 1. část, od r. 1403 do 1420*. 3. vyd. W Praze: Tempský, 1877.

PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechach a w Morawě. 3. díl - 2. část, od r. 1420 do 1431*. 3. vyd. W Praze: Tempský, 1877.

RANSDORF, Miloslav. *Kapitoly z geneze husitské ideologie*. Knižnice Archivu Univerzity Karlovy. Praha: Videopress MON, 1986.

SLAVÍK, Jan. *Husitská revoluce: studie historicko-sociologická*. Politická knihovna (Orbis). V Praze: Orbis, 1934.

ŠMAHEL, František. *Dějiny Tábora. 1. díl - 1. svazek, do r. 1421*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1988.